

การพัฒนาแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8

A Development of Internal Supervision Model of Phrapariyattidham Schools in General Education Division, Group 8

พระครูวินัยธร สุริยา รวีวิโส (สุขสวัสดิ์)*

Phrakhruwinaithorn Suriya Ravivongso (Suksawat)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 เป็นการวิจัยและพัฒนา มีวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้ 1) การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย 2) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 3) การสร้างรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 และ 4) การประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียน จำนวน 60 เล่ม ที่เลือกมาแบบเจาะจง 2) ผู้บริหารโรงเรียน ผู้รับผิดชอบงานการนิเทศภายในโรงเรียน และครูผู้สอน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 จำนวน 35 โรงเรียนๆ ละ 3 คน รวมจำนวน 105 คน ที่ได้มาโดยการกำหนดขนาดจากตารางเครซีและมอร์แกน และใช้การสุ่มอย่างง่าย ด้วยการจับฉลาก และ 3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการนิเทศภายในโรงเรียน จำนวน 21 คน เลือกมาโดยใช้เทคนิคการสุ่มแบบสโนว์บอล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสอบถาม และแบบประเมินที่ใช้เทคนิคเดลฟายในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน 8 ขั้นตอนย่อย และ 32 กิจกรรม ดังนี้คือ ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนการนิเทศภายในโรงเรียน มี 2 ขั้นตอนย่อย 9 กิจกรรม ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน มี 3 ขั้นตอนย่อย 11 กิจกรรม และ ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน มี 3 ขั้นตอนย่อย 12 กิจกรรม

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบการนิเทศ, โรงเรียนพระปริยัติธรรม, แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8

Abstract

The study was designed to develop the internal supervision model of Phrapariyattidham Schools in General Education group 8. The methodology of the study consisted of four steps: 1) set up the conceptual frame work on internal supervision in Phrapariyattidham Schools; 2) analyzing the documents concerning the internal supervision in Phrapariyattidham Schools; 3) construction the model of internal supervision in Phrapariyattidham Schools; 4) evaluating the model of internal supervision in

* ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร จังหวัดสกลนคร; Email: suriya_raw@yahoo.com

Phrapariyattidham Schools. The study samples were 105 schools teachers and administrators who were working on internal supervision in Phrapariyattidham Schools which were select by proportional sampling, and the 21 experts which were selected by snowball sampling. The analysis of the data was accomplished by percentage, mean, standard deviation, median and interquartile range. Based upon the findings of the study, it was concluded that: The internal supervision model in Phrapariyattidham Schools, general division, group 8 consisted of three steps eight main factors and thirty-two sub factors as follows:

- 1) Set up an internal supervision plan in schools which consisted of two main factors and nine sub factors.
- 2) Set up the practical supervision which consisted of three main factors and eleven sub factors.
- 3) Evaluating an internal supervision in schools which consisted of three main factors and twelve sub factors

Key Word: Development of Internal Supervision Model, Phrapariyattidham Schools, General Education Division, Group 8

บทนำ

ปัญหาการวิจัยครั้งนี้ สืบเนื่องมาจากสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่ผ่านมา มีประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาที่สำคัญอยู่หลายๆ ประเด็น ไม่ว่าจะเป็นด้านคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษา ในปัจจุบันของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมในวงกว้าง ความไม่ชัดเจนในอัตลักษณ์ของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทที่ควรจะเป็นอย่างแท้จริง ประสิทธิภาพของระบบการดำเนินการด้านการบริหารจัดการ และการจัดการศึกษา ที่ยังไม่มีทิศทางการพัฒนา และขาดความชัดเจนในการสร้างเอกภาพทางการบริหารให้กับกลุ่มโรงเรียนและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2552: 1) และจากการสำรวจผู้บริหารโรงเรียนและบุคลากร จำนวน 1,525 กลุ่มตัวอย่าง ด้านความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้น มีประเด็นที่ต้องมีการดำเนินการปรับปรุง แก้ไขอย่างเร่งด่วน 17 รายการ และรายการหนึ่งที่สำคัญคือ ไม่มีระบบการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานของโรงเรียนที่มีมาตรฐานพอที่จะเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันนโยบายสู่การปฏิบัติ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2552: 26) โดยเฉพาะรูปแบบการนิเทศภายในที่เด่นชัดพอที่จะนำมาเป็นแนวทางของการจัดการศึกษาในบริบทพื้นที่นั้นๆ ซึ่งสาเหตุที่มาของสภาพปัญหาและความสำคัญ มีดังนี้

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานั้น เป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งของการศึกษา คณะสงฆ์เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์(สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2552: 18; อ้างใน พระราชวรเมธี, 2521: 355) ซึ่งมีมูลเหตุสืบเนื่องมาจากการจัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษาและบาลีสามัญศึกษา สำนักเรียนวัด กล่าวคือ ภายหลังจากที่การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยซึ่งเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2432 และ พ.ศ.2489 ตามลำดับ ได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้นทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงได้จัดแผนกมัธยมขึ้นมาเรียกว่า โรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา กำหนดให้มีการเรียนบาลีนัฏฐกรรมและความรู้ชั้นมัธยม โดยรับผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อมาเมื่อโรงเรียนบาลีมัศึกษานี้ได้แพร่ขยายออกไปยังต่างจังหวัดหลายแห่งมีพระภิกษุและสามเณรเรียนกันมาก ทางคณะสงฆ์โดยองค์การศึกษาจึงได้กำหนดให้เรียกโรงเรียนประเภทนี้ใหม่ว่า โรงเรียนบาลีสันติศึกษา สำนักเรียนวัด โดยมีมติคณะสังฆมณฑล และกระทรวง ศึกษาธิการก็ได้ออกระเบียบ

กระทรวงให้โรงเรียนบาลีวิสามนศึกษา สำนักเรียนวัด เปิดทำการสอบสมทบในชั้นตัวประโยค คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมา และเมื่อสอบได้แล้วก็ยังจะได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวง ศึกษาธิการอีกด้วย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระภิกษุและสามเณรนิยมเรียนกันเป็นจำนวนมาก โรงเรียนประเภทนี้จึงแพร่หลาย ออกไปยังจังหวัดต่างๆ อย่างกว้างขวาง จนทำให้ทางการคณะสงฆ์เกรงว่าการศึกษารวม และบาลีจะเสื่อมลง เพราะพระภิกษุ และสามเณรต่างมุ่งศึกษาวิชาทางโลกมากเกินไป เป็นเหตุให้ต้องละทิ้งการศึกษารวมและบาลีเสีย แต่ทางการคณะสงฆ์ก็ยัง พิจารณาเห็นความจำเป็นของการศึกษาวิชาทางโลกอยู่ ดังนั้นแม่กองบาลีสนามหลวง พระธรรมปัญญาบดี (สมเด็จพระพุทธ โฆษาจารย์ ฟั่น ชุตินฺธโร) จึงได้ตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีขึ้นใหม่ มีวิชาบาลี วิชา ธรรม และวิชาทางโลก เรียกว่า บาลีศึกษามัธยมศึกษา และปริทัศน์ศึกษา และได้ประกาศใช้เมื่อ พ.ศ.2507 พร้อมกับได้ ยกเลิกระเบียบของคณะสงฆ์มนตรีกว่าด้วยการศึกษาของโรงเรียนบาลีวิสามนศึกษา สำนักเรียนวัดเสีย และกำหนดให้พระภิกษุ สามเณรเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่คณะสงฆ์ได้จัดขึ้นใหม่ แต่การณปรากฏต่อมาว่า การตั้งสำนักเรียนตามแบบโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกบาลีใหม่นี้มีน้อย นักเรียนก็นิยมเรียนกันน้อยเพราะพระภิกษุสาม เณรส่วนใหญ่ยังพอใจที่จะเรียนโดย ได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการอยู่ ดังนั้นนักเรียนในโรงเรียนดังกล่าว จึงได้พากันเข้าชื่อกันเป็นนักเรียนราษฎร์ ของวัด ซึ่งตั้งขึ้นโดยระเบียบกระทรวงศึกษาธิการบ้าง สมัตรสอบเทียบบ้าง เข้าเป็นนักเรียนผู้ใหญ่บ้างทำให้การศึกษาของ คณะสงฆ์ในช่วงระยะเวลานั้นเกิดความสับสนเป็นอันมาก (สำนักงานพระพุทธ ศาสนาแห่งชาติ, 2552: 18; อ้างใน กรมการ ศาสนา, 2521: 7-9) ขณะเดียวกันได้มีผู้แทนราษฎรได้ยื่นเรื่องราวขอให้กระทรวงศึกษาธิการเปิดการสอบสมทบในชั้นตัว ประโยคให้แก่พระภิกษุสามเณรแต่กรมการศาสนาร่วมกับกรมต่างๆที่เกี่ยวข้อง ได้พิจารณาลงความเห็นร่วมกันว่า ควรจะตั้ง โรงเรียนขึ้นประเภทหนึ่ง เพื่อสนองความต้องการของพระภิกษุสามเณรโดยให้เรียนทั้งวิชาธรรมและวิชาสามัญศึกษาควบคู่กัน ไปโดยไม่มีการสอบสมทบ แต่ให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการสอบเอง และโดยพระปราชญ์ของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายีมหาเถระ) ว่าการศึกษาทางโลกเจริญก้าวหน้ามากขึ้นตามความ เปลี่ยนแปลงของโลก การศึกษาพระปริยัติธรรมก็จำเป็นต้องอนุวัตรไปตามความเปลี่ยนแปลงของโลกบ้าง จึงเห็นสมควรที่จะ มีหลักสูตรในการเรียนพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่ง คือหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษา ได้มีโอกาสบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป ในที่สุดกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้ ระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการว่า ด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ขึ้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2514 และ ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2535 (ปัจจุบันใช้ระเบียบสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2546) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้การศึกษา ในโรงเรียนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือ ทางฝ่ายศาสนจักรก็จะได้ศาสนทายาทที่ดี มี ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ดำรงอยู่ในสมณธรรม สมควรแก่ ภาวะ สามารถธำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรต่อไป และถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ลาสิกขาบทไปแล้วก็ สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้ หรือเข้ารับราชการสร้างประโยชน์ให้ก้าวหน้าให้แก่ตนเองและบ้านเมืองสืบต่อไป ด้วยเช่นกัน ในระยะเริ่มแรกมีเจ้าอาวาส 51 แห่ง รายงานเสนอจัดตั้งต่อกรมการศาสนา ปัจจุบันการศึกษาประเภทนี้ได้ เจริญก้าวหน้าขึ้นมาโดยลำดับ มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม ทั่วประเทศ 14 กลุ่ม จำนวนโรงเรียนทั้งสิ้น 402 โรงเรียน (กองพุทธ ศาสนศึกษา, 2554, 4 กุมภาพันธ์)

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการจัดเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสทางการศึกษาให้ ลดลง เนื่องจากสภาพการศึกษาปัจจุบันการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนที่เป็นกระแสระดับโลกเกิดขึ้นควบคู่กับคลื่นประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ส่งเสริมการเพิ่มสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนทางด้านการศึกษา อีกทั้งสภาพการใช้เทคโนโลยีส่งเสริมการ เรียนการสอน ทำให้ช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเข้าถึงคนได้อย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตามอาจเป็นไปได้ว่าความเหลื่อมล้ำ ด้านโอกาสทางการศึกษาจะลดลงในกลุ่มสถาบันการศึกษาของรัฐ ส่วนการจัดการศึกษาโดยสถาบันการศึกษาเอกชน ผู้เรียนที่

ครอบครัวมีรายได้น้อยอาจเข้ารับบริการทางการศึกษาได้ลดลง เนื่องจากค่าเล่าเรียนแพง โอกาสรับบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น เมื่อเปิดเสรีทางการศึกษา การจัดการศึกษา พระปริยัติธรรม จึงเป็นอีกหนึ่งสถาบันการศึกษาที่เปิดโอกาสทางการศึกษาให้บุตรหลานที่สนใจเข้าศึกษาแผนกสามัญ พร้อมทั้งได้ศึกษาพระพุทธศาสนา เป็นศาสนทายาทในบวรพุทธศาสนา เป็นการสร้างโอกาสให้คนไทยได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม การจัดการศึกษาของสงฆ์เป็นทางเลือกหนึ่งที่มีเยาวชนกลุ่มหนึ่งให้ความสนใจ และพ่อแม่ผู้ปกครองสนับสนุนให้เลือกทางเลือกนี้เพื่อให้บุตรหลานได้ศึกษาเล่าเรียนในวัด ซึ่งการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาในรูปแบบหนึ่งของคณะสงฆ์ เป็นสถานศึกษาที่ปลอดภัยและสะอาด การจัดการศึกษาประเภทนี้มุ่งหวังจะจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนของชาติที่อยู่ในวัยกำลังศึกษา แต่ขาดโอกาสทางการศึกษาให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยวัดจะเป็นผู้จัดหาที่อยู่ อาหาร ผ้าไตรจีวรให้ผู้เรียน ซึ่งส่วนมากผู้เรียนจะพักอยู่ประจำในวัด และในสภาพการณ์ที่ยังมีเด็กและเยาวชนเป็นจำนวนมากที่ยังขาดโอกาส หรือด้อยโอกาสในการเข้ารับบริการทางการศึกษาเนื่องจากสถาบันแต่ละแห่งจะแข่งด้านคุณภาพกันมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพการศึกษาจะเพิ่มขึ้นค่อนข้างมาก เนื่องจากการเปิดเสรีทางการศึกษา ที่เปิดโอกาสให้มีการศึกษาได้หลากหลายรูปแบบเข้ามาเปิดการเรียนการสอน จึงเป็นแรงดันให้สถาบันการศึกษาไทย ต้องพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research & Development; R&D) มีวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย
 2. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8
 3. การสร้างรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8
 4. การประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8
- แต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดเกี่ยวกับประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/แหล่งข้อมูล เครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นที่ 1 การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย วิธีดำเนินการในขั้นนี้ เป็นการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เอกสาร ตำรา บทความทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง เลือกแบบเจาะจง จำนวน 60 เล่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวิเคราะห์เอกสาร การรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและสาระต่างๆ จากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นที่ 2 การศึกษาสภาพ ปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 เป็นการการศึกษาสภาพ ปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้รับผิดชอบงานการนิเทศภายในโรงเรียนและครูผู้สอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 จำนวน 38 โรงเรียน และกลุ่มตัวอย่าง กำหนดขนาดโดยใช้ตารางของเครซีและมอร์

แกน ได้จำนวน 35 โรงเรียน เลือกมาโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้รับผิดชอบงานการนิเทศภายในโรงเรียน และครูผู้สอน รวมโรงเรียนละ 3 คน รวมจำนวน 105 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามการรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการจัดส่งทางไปรษณีย์ และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองบางส่วน การวิเคราะห์ข้อมูล ค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นที่ 3 การสร้างรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 โดยการรวบรวมข้อมูล ใช้ข้อมูลจากขั้นที่ 1-2 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และสังเคราะห์เป็นรูปแบบ

ขั้นที่ 4 การประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย นักวิชาการศึกษา ศึกษาธิการ ผู้บริหารโรงเรียน และผู้รับผิดชอบงานนิเทศภายในโรงเรียนที่ได้รับการยอมรับในกลุ่ม กลุ่มตัวอย่าง เลือกมาโดยใช้วิธีการสุ่มแบบสโนว์บอล จำนวน 21 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ การรวบรวมข้อมูล ใช้เทคนิคเดลฟาย จำนวน 3 รอบ การวิเคราะห์ข้อมูล ค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ นำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนที่พัฒนาขึ้น

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน 8 ขั้นตอนย่อย และ 32 กิจกรรม ดังนี้คือ ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนการนิเทศภายในโรงเรียน มี 2 ขั้นตอนย่อย 9 กิจกรรม ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน มี 3 ขั้นตอนย่อย 11 กิจกรรม และ ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน มี 3 ขั้นตอนย่อย 12 กิจกรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 พบว่า รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 มี 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย 2 ขั้นตอนย่อย คือ 1) การสำรวจข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน มี 4 กิจกรรม ได้แก่ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการนิเทศภายในของโรงเรียนทั้งระบบ (ปัจจัยนำเข้า-กระบวนการ-ผลผลิต) การศึกษาข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทุกระดับชั้น ทุกวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ การศึกษาความต้องการของครู นักเรียน และผู้มีส่วนได้เสียในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน และ การศึกษาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาในการนิเทศภายในโรงเรียน และ 2) การกำหนดโครงการ/กิจกรรมการนิเทศ มี 5 กิจกรรม ได้แก่ การกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย กิจกรรม/วิธีการในการดำเนิน การนิเทศภายในโรงเรียน โดยให้คณะครูมีส่วนร่วม การกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน และตัวชี้วัดความสำเร็จของการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน การจัดทำปฏิทินปฏิบัติงานการนิเทศภายในโรงเรียนตลอดปีการศึกษา การจัดทำคู่มือการนิเทศภายในโรงเรียน โดยสรุปสาระสำคัญของการนิเทศ เพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการปฏิบัติงานและเป็นเอกสารอ้างอิง การกำหนดบทบาทหน้าที่ และจัดวางตัวผู้รับผิดชอบงานการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ชัดเจน ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนย่อย คือ 1) การเตรียมการก่อนการนิเทศ มี 3 กิจกรรม ได้แก่ การประชุมคณะผู้นิเทศและผู้เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจรายละเอียดกิจกรรมการดำเนินการตามแผนงาน/โครงการ การสร้างข้อตกลง หรือกำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ การให้ความรู้ความเข้าใจแก่ครูทุกคนเกี่ยวกับวิธีการและเครื่องมือก่อนดำเนินการ

นิเทศภายใน 2) การปฏิบัติการณ์เทศ มี 4 กิจกรรม ได้แก่ การปฏิบัติการณ์เทศชั้นเรียนตามแผน/ปฏิทินที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนกับครูผู้สอนเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม การส่งเสริมให้ครูมีความรู้เกี่ยวกับงานวิชาการ การจัดการเรียนการสอน และมีความรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง การเสริมแรง/สร้างขวัญกำลังใจแก่ครูผู้สอน เพื่อให้พัฒนาตนเองด้วยความมั่นใจ 3) การควบคุม กำกับ การปฏิบัติกิจกรรมการนิเทศ มี 4 กิจกรรม ได้แก่ การกำหนดแผนควบคุมกำกับและติดตามการปฏิบัติการณ์เทศภายในอย่างมีระบบ การสร้างข้อตกลงในการปฏิบัติงานร่วมกันในแต่ละกิจกรรม การกำหนดผู้ควบคุมกำกับแต่ละกิจกรรมชัดเจน การรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ และ ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ 1) การเตรียมการก่อนการประเมินผล มี 3 กิจกรรม ได้แก่ การวางแผนการประเมินผลการนิเทศ ครอบคลุมทั้งระบบ (ปัจจัยนำเข้า-กระบวนการ-ผลผลิต) การสร้างและพัฒนาเครื่องมือประเมินผลการนิเทศภายใน การมอบหมายภารกิจการประเมินให้มีผู้รับผิดชอบโดยตรง 2) การประเมินผลการนิเทศ มี 5 กิจกรรม ได้แก่ การประเมินผลการดำเนินงานนิเทศภายในเป็นระยะๆ ตามที่กำหนดไว้ในแผนงาน/โครงการ การประเมินผลการนิเทศ ครอบคลุมทั้งระบบ (ปัจจัยนำเข้า- กระบวนการ-ผลผลิต) การเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการนิเทศ การประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการโดยพิจารณาจาก การพัฒนาของครูและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน การประเมินความพึงพอใจของคณะครู ผู้นิเทศ ผู้รับการนิเทศ และผู้มีส่วนได้เสียในการจัดการเรียนการสอน เช่น กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ชุมชน เป็นต้นเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง 3) การนำผลการประเมินมาปรับปรุงการนิเทศ มี 4 กิจกรรม ได้แก่ การ นำผลการประเมินมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบกับเกณฑ์/วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เพื่อสรุปผลการประเมิน การจัดทำสรุปผลการประเมินงานการนิเทศทั้งระบบ (ปัจจัยนำเข้า-กระบวนการ-ผลผลิต) การรายงานผลการประเมินให้ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และผู้เกี่ยวข้องทราบเป็นระยะ การนำข้อมูล คำแนะนำ หรือข้อเสนอแนะที่ได้จากการประเมินผลไปใช้ในการแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาการนิเทศ ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 ที่พัฒนารูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา ที่สอดคล้องกับหลักการนิเทศภายในโรงเรียน (อนงก์ ส่งแสง, 2540: 6) ที่กำหนดว่า การนิเทศต้องมีความถูกต้องตามหลักวิชาการ ได้แก่ 1) มีนโยบาย จุดหมาย และแนวทางในการปฏิบัติการณ์เทศที่แน่นอน ชัดเจน 2) เป็นไปตามกฎเกณฑ์และสภาพปัญหาหรือความเป็นจริงในเรื่องนั้นๆ 3) มีวิวัฒนาการทั้งด้านเนื้อหา สาร เครื่องมือเครื่องใช้ อุปกรณ์ ตลอดจนกลวิธีในการนิเทศ และ 4) มีการติดตามและประเมินผลการนิเทศอย่างมีระบบ สอดคล้องกับโพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ (2542: 10-11) ที่ได้เสนอหลักสำคัญของการนิเทศการศึกษา ไว้ว่า 1) การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ลักษณะของกระบวนการมีความหมายครอบคลุมถึงการทำงานเป็นขั้นตอน (Steps) มีความต่อเนื่อง(Continuity) ไม่หยุดนิ่ง (Dynamic) และมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์(Interaction) ในหมู่ผู้ปฏิบัติงานและที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547: 180) ได้กำหนดหลักการนิเทศภายในสถานศึกษา ไว้ว่าควรมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ระเบียบ ครอบคลุมถึงวิธีการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ การวางแผนการนิเทศ การปฏิบัติการณ์เทศ การประเมินผลการนิเทศ ซึ่งควรมาจากการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สรุปผลอย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่เชื่อถือได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วรณพร สุขอนันต์(2550: 27) ที่สรุปไว้ว่า กระบวนการนิเทศการศึกษาเป็นขั้นตอนการปฏิบัติงานที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันโดยตลอด เริ่มจาก การศึกษาข้อมูล การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผล กระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการร่วมกันระหว่างผู้บริหาร และครูทุกคนในโรงเรียน เพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดผลและประสิทธิภาพสูงสุด

ดังนั้นโดยสรุปจะเห็นได้ว่า รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 นี้ ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ซึ่งเป็นประโยชน์ที่จะทำให้การดำเนินงานของผู้บริหาร และครูผู้สอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมในการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือครูหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ให้รู้จักปรับปรุงวิธีสอนและเนื้อหาการสอน ตลอดจนปรับปรุงการประเมินผลการ

สอน ให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้ ช่วยให้เกิดความงอกงามทางวิชาชีพทางการศึกษา ทำให้ครูผู้รับการนิเทศมีความพึงพอใจ และมีกำลังใจที่จะพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้นและรักษามาตรฐานไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสาย แวงคำ (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 9 ใน 6 ด้าน คือ ด้านการวางแผนงานวิชาการ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน และงานทะเบียนนักเรียน และการประเมินผลการจัดการงานวิชาการ ผลการวิจัยพบว่า ในการบริหารงานวิชาการนั้นการนิเทศภายในส่งผลให้ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

นอกจากนี้รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 ที่นำเสนอ ได้ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน ต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 ที่นำเสนอมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ทุกขั้นตอน ซึ่งรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนที่นำเสนอครั้งนี้ เป็นการอธิบายขั้นตอนที่ละขั้นตอนตามลำดับของการดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียน อย่างชัดเจน เพื่อให้สะดวกต่อการนำไปใช้จริงในโรงเรียนต่อไป และจากกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสาร และเพื่อตรวจสอบข้อมูลให้ชัดเจนแน่นอน จึงได้เก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมโดยใช้แบบสอบถาม และผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลที่ได้รับมีความสอดคล้องกัน รวมทั้งการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนจากผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 ที่นำเสนอมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ จึงนับได้ว่าการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ มีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในทุกขั้นตอน

ข้อเสนอแนะ

1. รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 ที่นำเสนอเป็นขั้นตอนของการดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียนที่ละขั้นตอนตามลำดับอย่างชัดเจน เพื่อให้สะดวกต่อการนำไปใช้ในโรงเรียนจริงๆต่อไป โดยแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทั้งระบบของกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ดังนั้นเมื่อโรงเรียนนำไปใช้จึงต้องศึกษาขั้นตอนของรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนโดยละเอียดในแต่ละขั้นตอนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป
2. เพื่อให้ง่ายต่อการนำรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียน ไปใช้จึงควรมีการจัดทำคู่มือหรือ Module โดยขยายรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนในรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียน เพื่อให้ชัดเจนและมีแนวปฏิบัติครบถ้วน ปฏิบัติได้ง่ายเหมาะกับการที่โรงเรียนสามารถนำไปใช้ในการดำเนินการได้ผลสำเร็จรวดเร็วขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. 2544. แนวทางการนิเทศภายในโรงเรียนตามรูปแบบการนิเทศเพื่อพัฒนาตนเอง. กรุงเทพมหานคร: การศาสนา.
- กรองทอง จิระชากุล. 2550. คู่มือการนิเทศภายในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: ชารอักษร.
- กระทรวงศึกษาธิการ. 2543. แนวทางการนิเทศช่วยเหลือโรงเรียน ปฏิรูปการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สภาลาดพร้าว.
- เจษฎา แซ่มประเสริฐ. 2539. การนิเทศการศึกษากับครูผู้ร่วมนิเทศ. ม.ป.ท.: ม.ป.พ..

- ชาญชัย อาจันสมาจาร. 2547. **การนิเทศการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: เค แอน พี บุคส์.
- ชาร์ มิณศรี. 2542. **การนิเทศการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ศิลปบรรณาการ.
- บุรชัย ศิริมหาสาร. 2541. "การนิเทศการสอนแบบคู่สัญญาหรือการนิเทศแบบหยิน-หยาง." **วารสารทางวิชาการ**: 51-52.
- ประเทือง วิบูลศักดิ์. 2553, 24 เมษายน. **ทำวิจัยต้องรู้จัก เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique)**. สืบค้นวันที่ 26 มีนาคม 2555 จาก <http://www.sahavicha.com/?name=media&file=readmedia&id=1729>.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2546. **การนิเทศการสอน**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- พระธรรมกิตติวงศ์. 2550. **การศึกษาของคณะสงฆ์ไทย: พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา**. สืบค้นวันที่ 15 มีนาคม 2550 จาก http://www.w.thaiwisdom.Org/p_religion/imaqre/maqre/htm.
- ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ. 2542. **การนิเทศการศึกษา: ทฤษฎีและการปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- โรงเรียนพระปริยัติธรรม. 2548. **รายงานการปฏิบัติงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 4**. ม.ป.ท.
- โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดบึงกิตติวิทยา. 2549. **สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงาน**. นครราชสีมา: โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดบึงกิตติวิทยา.
- เยาวพา เตชะคุปต์. 2542. **การบริหารและการนิเทศการศึกษาปฐมวัย**. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยา.
- สังต์ อุทรานันท์. 2533. **การนิเทศภายใน หลักทฤษฎี และปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: มิตรสยาม.
- สุทธนู ศรีไสย์. 2545. **หลักการนิเทศการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนน อมรวิวัฒน์. 2547. **กลายณมิตรนิเทศสำหรับผู้บริหาร กลยุทธ์ในการนิเทศเพื่อสร้างโรงเรียนเข้มแข็ง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุริย์มาศ สุขกลี. 2549. **รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. ดุษฎีนิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม. 2546. **สถิติข้อมูลโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย**. หนองคาย: สำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541. **ชุดฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง: ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: พี. เอ. ลีฟวิ่ง.
- _____. 2543. **คู่มือนิเทศภายในโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.
- _____. 2546. **รูปแบบการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547. **เอกสารประกอบการศึกษาด้วยตนเอง หลักสูตรผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- อนงก ส่งแสง. 2540. **การนิเทศการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- อุทุมพร จามรมาน. 2541. "โมเดลคืออะไร." **วารสารวิชาการ**: 22.
- Bardo, J. W. and J. J. Hartman. 1982. **Urban Society: A Systematic Introduction**. New York: F. E. Peacock.
- Counts, George E., Sue I. Shepard and Richard F. Farmer. 1998. **Evaluation and Supervision of Teacher in Missouri School**. n.p.
- Eisner, E. 1976. "Education Connoisseurship and Criticism: Their Form and Functions in Education Evaluation." **Journal of Aesthetic Education** 10 (3/4): 192-193.

- Glickman, C. D. 1981. **Developmental Supervision: Alternative Practice For Helping Teachers Improve Instruction.** Washington D.C.: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Goldhammer, R., R. H. Anderson and R. J. Krajewski. 1980. **Clinical Supervision: Special Methods for the Supervision of Teacher.** 2nd ed. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Gunter, Mary Alice., Thomas H. Estes, and Jan Hasbrouck Schwab. 1990. **Instruction A Models Approach.** Massachusetts: Allyn and Bacon.
- Harris, B. M. 1985. **Supervisory Behavior in Education.** 3rd ed. New Jersey: Prentice-Hall.
- Ivancevich, J. M. et .al. 1989. **Management: Principles and Functions.** 4th ed. Boston: Richard D. Irwin.